Kísértettörténet (Szellem/Világ)

A Ghost Story – amerikai, 2017. Rendezte: **David Lowery**. Szereplők: **Rooney Mara**, **Casey Affleck**. Forgalmazó: **Revolutionary**. 93 perc.

A tavalyi év egyik legmeghökkentőbb amerikai filmje egyúttal az egyik legenigmatikusabb is. Ragyogó alapötletre épülő, izgalmas stíl- és műfajkeverék, amit egyszerre lehet a tradicionális álomgyári zsánerekhez, valamint egyes modernista remekekhez, pontosabban az azok hagyományát követő *slow cinemá*hoz kötni, de mindezek mellett a film az ötlettelen gagyihoz is odakapcsolható. Kiindulópontját az 1945 utáni Hollywoodban szép számmal készülő, az élőt a halottal összeboronáló, és kettejük boldogsága (!) mellett érvelő speciális melodrámatípus képezi (olyan filmekkel, mint a *Jennie portréja* vagy *A kísértet és Mr. Muir*, sőt a *Harvey*), és ezt egészíti ki a játékidő első felében a kortárs slow cinemát idéző tempó, képkomponálási technika és szcenika, miközben a film második felében néhol a kísértetház-horrorok hatása is felsejlik.

A történet igencsak karcsú: a fiatal szerelmesek, „M" (Rooney Mara) és „C" (Casey Affleck) új házba költöznek, de sokáig nem élnek ott, a fiú ugyanis autóbalesetben meghal. A halottasházból – immár szellemként – nem a temetőbe vezet az útja, hanem vissza a szerelméhez, az elhagyott házba, ahonnan azonban „M" hamarosan kiköltözik (de csak azután, hogy „C" tehetetlen szemtanúként végigszenvedi a lány partnerkeresési kísérleteit). A film innentől „C" elhatalmasodó magányát követi végig, a minimálban még reményteljes *outsider*-léttől a teljes elhagyatottságig.

A film egyik különlegessége az időkezelése. Az eddig inkább vágóként ismert, és rendezőként jobbára csak aprómunkákat jegyző David Lowery hol bátran tömöríti, hol pedig még merészebben megnyújtja az időt: hatalmas időszakokat alig néhány másodpercbe sűrít vagy rövid pillanatokat kimerevít. Utóbbi esetekben a kortárs slow cinema szülőanyját (Chantal Akermant és főművét, a *Jeanne Dielmant*) és szülőatyját (Tarr Bélát) is megidézi, továbbá kikacsint a slow cinema olyan kortárs jeleseire, mint Tsai Ming Liang (*Goodbye, Dragon Inn*) vagy Apichatpong Weerasethakul (*Boonmee bácsi*). Ebben a filmben akár egy „egyszerű" csók is másfél percig tarthat, de a rendező nemcsak az idő ábrázolásával (a hosszan kitartott snittekkel), hanem a kompozíciókkal (a statikus kistotálokkal), a takarékos dialógusépítéssel (szó még a szellem nélküli jelenetekben is alig hangzik) és az akciódramaturgia korlátozásával is a slow cinemához kapcsolódik (jellemző, hogy „C" balesete nem, csak annak végeredménye kerül képre).

A *Kísértettörténet* azon kevés filmek egyike a teljes filmtörténetben, melyek esetében még az elképesztő ritmuszavarokat is meg lehet érvelni. Ha ugyanis a szellemek az időn kívül léteznek (már ha léteznek egyáltalán), akkor – talán – a róluk szóló filmben is szabadon kalandozhatunk a szélsőségesen lassú és veszettül gyors jelenetek között, a nagy tempóingadozások ugyanis éppenséggel a hős(ök) időn kívüliségét (is) érzékeltethetik.

Részben az időkezelésből következően a film szerkezete is zavarbaejtő. Nem könnyű eldönteni, hogy értelmetlen vagy mívesen többértelmű struktúrával van-e dolgunk, hogy zavaros katyvasz avagy rétegzett jelentésekkel teli műegész, amit látunk. Mintha a film félúton állna a kettő között: egyes pillanataiban remekművet sejtet, hogy aztán a rögtön utána következőben makacsul ne váltsa be az ígéretét. Az egész téma méltóságát csonkítja például, hogy a szellemként kísértő „C"-re Lowery direktor a mindenkori kísértetábrázolások unt kliséelemét jelentő – már a XIX. század végén Georges Méliès által is alkalmazott – lepedőt aggat, ami a kezdetektől elidegenítőnek tűnik, igaz, a figura magányának ábrázolásakor, mivel nagyon fotogén ez a jelmez, nem jön rosszul. Elsőre röhejes látvány (a szellem „szeme" helyén vágott két luk miatt kiváltképpen), de meg lehet szokni, sőt lassan-lassan kezd gyümölcsöző ötletnek feltűnni.

A film eklektikája egyszerre vonzó és taszító. Modorosság áll szemben keresetlen bájjal, kiszámítottság és hatásvadászat mélyértelmű megoldásokkal, értelmezhetetlen logikai bakugrások izgalmasan váratlan fordulatokkal. Egészében a *Kísértettörténet* úgy fest, mint egy talentumos filmfőiskolai vizsgadolgozat, amelynek alkotója eminensül mondja fel a tankönyvet, miközben a sajátosan hibrid műfaji szemléletével, valamint a magány és elidegenedés ábrázolásának innovatív megoldásaival hozzá is tesz a tanultakhoz. Látszik a rutintalanság mind a forgatókönyvön, mind a kivitelezésen, mégis mintha több lenne ez a film, mint szolgalélekkel levezényelt, olcsó *pastiche*. Sok benne a hulladékanyag, de pár apró igazgyöngyöt is rejt.

Extrák: Audiokommentár a rendező és stábtagok közreműködésével; kimaradt jelenet; kisfilm a filmzenéről.

PÁPAI ZSOLT

A katasztrófaművész

The Disaster Artist – amerikai, 2017. Rendezte: **James Franco**. Szereplők: **James Franco**, **Dave Franco**, **Alison Brie**. Forgalmazó: **Pro Video**. 104 perc.

Kevés az olyannyira megosztó amerikai film, mint Tommy Wiseau *A szoba* című 2003-as rendezése. Egyesek szerint hamisítatlan bűnös élvezet, bizonyos rajongói körökben egyenesen csodálatnak örvend, a publikum zöme azonban tizenöt év elteltével is viszolyogva fordul el e szívfacsaró melodrámának szánt, ám siralmasan pocsék mozgókép-katasztrófától. A direktor – akit joggal kiálthatnánk ki napjaink Ed Woodjának – magántőkéből finanszírozta egyszemélyes projektjét, melyet íróként, színészként és producerként is jegyzett: *A szoba* Wiseau bombasztikus művészi kitárulkozásának indult, egybehangzó ítészi és nézői vélemények szerint viszont minden idők legroszszabb amerikai mozija lett belőle. Viszont nem mindennap esik meg, hogy a rossz ízlés és a tehetségtelenség kisebb kultuszt érlel, maga Wiseau pedig hírhedten extravagáns személyiség, múltja ráadásul szekérderéknyi titkot rejt – mi más is hiányzik a megfilmesítéshez?

A rendező cimborája, *A szoba* egyik hajdani főszereplője, Greg Sestero néhány évvel ezelőtt *A katasztrófaművész* című memoárjában osztotta meg viharos élményeit a forgatásról, James Franco pedig tavaly elkészítette a könyv nagyrészt hűséges adaptációját. A színész-rendező bevallottan lelkes rajongója *A szobá*nak, olyannyira, hogy Wiseau szerepét saját magára osztotta, Sestero bőrébe pedig saját öccse, Dave Franco bújhatott. *A katasztrófaművész* látszólag a „legendás" trashfilm keletkezéstörténete, de ennél valójában sokkal tágabb a fókusza. A középpontban ugyanis Wiseau és Sestero ellentmondásos barátsága áll. Mindketten az álomgyár csúcsára vágynak: előbbit mohó álmok fűtik, ám szerény tehetséggel áldotta meg a sors, utóbbi jobb sorsra érdemes, ellenben nem eléggé rámenős. Egymásba kapaszkodnak hát, és közös szerelemgyerekük, *A szoba* örvén próbálnak betörni Hollywoodba, csakhogy Wiseau terrorizálni kezdi a stábot a forgatáson, ez pedig kettejük kapcsolatát is megmérgezi.

Franco nem is igyekszik leplezni a téma iránti elfogultságát: meleg empátiával viszonyul hőséhez, és határozott törekvése, hogy nézőjéhez is közel hozza a narcisztikus különcöt, aki antitalentum létére hol Tennessee Williams, hol James Dean méltó örökösének képzeli magát. E neurózis számtalan humoros szituációt szül, Franco pedig önfeledten fürdőzik az egyszer ártatlanul dévajkodó, másszor zsarnokként őrjöngő Wiseau szerepében. *A szoba* forgatási folyamatát viszont nem akarja tényszerűen reprodukálni: inkább a puritán díszletezéssel és néhány abszurdan szellemes csúcsjelenettel igyekszik megidézni annak hangulatát. *A katasztrófaművész* persze egyúttal önreflektív fricska is az álomgyárnak, bár e minőségében nem túl izgalmas, még akkor sem, ha olyan klasszikusok előtt is kalapot emel, mint Hitchcock *Madarak*ja vagy Verhoeven *Elemi ösztön*e. Jószerivel nincs ugyanis olyan bugyra a kulisszák mögötti Hollywoodnak, melyről Francónál ihletettebb krónikások már ne regéltek volna. Csalatkozni fog ugyanakkor az is, aki frivol sztáréletrajzot vár: *A katasztrófaművész* sokkal inkább ünnepélyes rajongói mozi, mint szenzációhajhász kufárkodás. Mindezt az áldokumentarista stílusú nyitány is bizonyítja, melyben hírességek nyilatkoznak *A szobá*ról és rendezőjéről, sőt mielőtt lefutna a stáblista, archív felvételeket is láthatunk „a rossz filmek *Aranypolgár*ának" titulált kultuszműből.

Extrák: Nincsenek.

KOVÁCS PATRIK

A préri urai

Hell or High Water – amerikai, 2016. Rendezte: **David Mackenzie**. Szereplők: **Chris Pine**, **Ben Foster**, **Jeff Bridges**. Forgalmazó: **MPD**. 98 perc.

A texasi születésű Taylor Sheridan korunk legfontosabb és legizgalmasabb all-american írója; az amerikai nagyregény nemes hagyományaihoz igazodva szövegezi szikár és lényegre törő forgatókönyveit (*Sicario*, *Wind River*), amelyek William Faulkner, Norman Mailer, vagy éppen Cormac McCarthy legkiválóbb munkáihoz hasonlóan beszélnek az elfelejtett Amerikáról, a rozsda rágta, szélfútta, mítoszát és jelentőségét vesztett peremvidékről, amely egyszerre szolgált az Amerikai Álom bölcsőjeként és sírboltjaként. Ez a porlepte utak és a fáradt sütőolajtól szagló kajáldák, a megfakult kockás ingek és a lehasznált kisteherautók, az ócska tetoválások és a gazdaságos six packek, a hitvány minőségű, ám halálos lőfegyverek, az elkopott ideák és az elkárhozott lelkek, Johnny Cash és White Buffalo világa, a kopár és kegyetlen country-balladák hona. A tágas égbolt alatt az Úr szeme mindent lát, bűn megtorlatlanul nem maradhat, de a bűntelenek sem ússzák meg szárazon; itt mese nincs, csupán mocskos és aljas, bárminemű fennköltségtől és emelkedettségtől mentes történetek szövődhetnek.

Sheridan második forgatókönyvét különös módon egy skót származású rendező, David Mackenzie vitte filmre John Ford klasszicista stíljében, híven igazodva az 1950-es évek westernjeihez, a szkript tartalmához és szellemiségéhez illő puritánsággal. Az értő rendezést hasonló kvalitású szereplőgárda teljesíti ki, holott nagy gondban volna a szakíró, ha Chris Pine és Ben Foster nevéhez kötelezően elvárná a

főszerk a zárójelbe rakott filmes referenciát, mint az aktuális tétellel összevethető címet – nevezett urak mozgóképes adatbázisa ugyanis semmi olyasmit nem tartalmaz, amely minőségét tekintve akár csak távolról is mérhető volna *A préri urai*hoz. A régi tétel, miszerint egy színész valódi képességei csakis megfelelő szerep esetén mutatkozhatnak meg, ismét bizonyításra került; felemelő volna hasonló filmekben látni őket, mert Mackenzie igazgatása mellett egyértelműen kiderült, hogy eddig sem rajtuk múlt a dolog. Ellenben a bankrabló testvérpár nemeziseként színre lépő, mogorva humorú, az élet által alaposan kipróbált ranger karaktere nem idegen Jeff Bridges számára, aki karrierje során játszott már hasonló, földrajzilag és lélektanilag egyaránt a civilizáció határsávjában létező figurát (*Őrült szív*, 2009), amelyet akkor Oscar-díjjal, ez alkalommal pedig jelöléssel ismert el az Akadémia.

A préri urai konzervatív neo-westernként is lenyűgöző alkotás, ugyanakkor a texasi embervadászat valódi hajtóerejét nem az erőszak motívuma, hanem a szükségképpen katasztrófába torkolló cselekmény menetét meghatározó szereplők lélektani motivációi jelentik. A rendező egyetlen pillanatra sem kínálja fel a feloldozás lehetőségét, miközben a katarzist nélkülöző zárójelenet csonka mivoltában is revelációs hatású – Sheridan, élve az írók szabadságával, kegyelmet gyakorol a romlatlan szörnyetegek felett, a következő generációra hagyományozva át az ítélethozatal egyszerre felemelő és borzalmas terhét.

Extrák: Semmi.

GÉCZI ZOLTÁN

Lesz ez még így se!

As Good as It Gets – amerikai, 1997. Rendezte: **James L. Brooks**. Szereplők: **Jack Nicholson**, **Helen Hunt**, **Greg Kinnear**, **Cuba Gooding Jr.** Forgalmazó: **Gamma Home Entertainment**. *Szinkronizált*. 133 perc.

Karrierje kései szakaszának egyik legtöbbet emlegetett, a kritikusok által körülrajongott – egyúttal Oscarral honorált – alakítását nyújtja Jack Nicholson a *Lesz ez még így se!* mizantróp írójaként. A romkomok kismesterének, James L. Brooksnak a vígjátékában Melvin, a szerelmi novellákat szerző, ám az embereket, és úgy általában az emberiséget végtelenül megvető író elszigetelt élete akkor változik meg, amikor kirabolt és összevert szomszédjának (Greg Kinnear) kutyájára lesz kénytelen vigyázni. A született cinikust az öleb zsigerileg átformálja, a kényszerűségből vállalt törődés és gondoskodás érző lényt farag belőle.

Jóllehet, a bogaras és fakszinis író karakterrajza, illetve a romantikus vígjátékokban elrongyolt „megjavulás-narratíva" nem túl eredeti, Nicholson jelenléte eleinte ad valamiféle új ízt az egyébként kiszámítható cselekménynek. Manapság megnézve a filmet, alakításának mégsem tudunk feltétel nélkül örülni, mivel nem képes érdekes maradni két órán keresztül: a színész vicsorgó vigyora, eltúlzott gesztusai és manírjai a játékidő teltével mind csekélyebb mértékben szórakoztatóak, sőt lassan unalmassá, fárasztóvá válnak.

Másrészről a dramaturgia, a képi világ, a párbeszédek, valamint a humor színvonala nem annyira a klasszikus romkomokra emlékeztet, inkább a kilencvenes évek – mára már némiképp megkopott hatású – sitcomjait idézi. A fő hiba, hogy a film dramaturgiája nagyon lazán központozott, és néha úgy tűnik, mintha nem is lenne valódi haladási iránya. A sitcom-jelleget erősíti a jellegtelen díszletezés, továbbá, hogy a gegek gyakran nincsenek kiérlelve, és sok poén nem szól elég nagyot. Pedig az összevert homoszexuális szomszéd, illetve Helen Hunt esetlen és magányos pincérnője izgalmas figurák, akikre sok ütős geget lehetne építeni – Melvin mellett azonban nem kapnak elég teret.

A *Lesz ez még így se!* összességében még így is tartalmaz pár emlékezetes pillanatot, de Nicholson alakítása esetleg elidegenítheti azokat a nézőket, akik nem vevők a színész kétségtelenül egyedi, de ezúttal túltolt grimaszaira.

Extrák: Semmi.

HORÁNYI PÉTER

Új Kockás

A *Kockás* magazin olyan alapvető része volt a nyolcvanas évekbeli magyar popkultúrának, mint a hangalámondásos kalózvideók vagy a Dolly Roll zenekar – minden iskolás találkozott vele. Az elsősorban a Francia Kommunista Párt képregénymagazinjából, a *Pif*ből átvett képregényeket közlő újság hivatalosan 1992-ben szűnt meg az 50. számmal, hogy 2017 decemberében felt madjon. Az új sorozatban ugyancsak szinte kizárólag francia sorozatok jelennek meg, régiek és újabbak vegyesen. A célközönséget a nosztalgiázó felnőtteken kívül főként a tizenévesek jelentik, a szüleikre hárul viszont a feladat, hogy megismertessék őket az új *Kockás*sal, ez a korosztály ugyanis jóformán egyáltalán nem jár újságoshoz. A kérdés tehát az, kitart-e a középkorú olvasók érdeklődése addig, amíg a régi szériát hírből sem ismerő érdeklődők is rátalálnak a lapra.

Minden esetre az 54. számban elindult, nemrég Luc Besson adaptációja révén emlegetett *Valérian*-sorozat vagy a földi lakosoknak új bolygót vásároló *Cosmik Roger* kalandjai a sci-fi rajongóknak, a *Thomas Silane* a krimi kedvelőinek okozhat kellemes perceket. A számonként pároldalas folytatásokban futó 10-12 sorozat közé jutottak gyenge darabok is – főleg a humorosnak szánt képregények fáradtabbak –, de bármikor érhet minket meglepetés. A *Csillagok háborgása* például a legjobb Star Wars-paródia, amit olvastam: azt meséli el, hogyan használta ki és zsarolta érzelmileg a gusztustalan Han Solo az ifjú Jabbát.

Kockás 54. Színes, irkatűzött, 64 oldal. Kiadó: Vitanum.

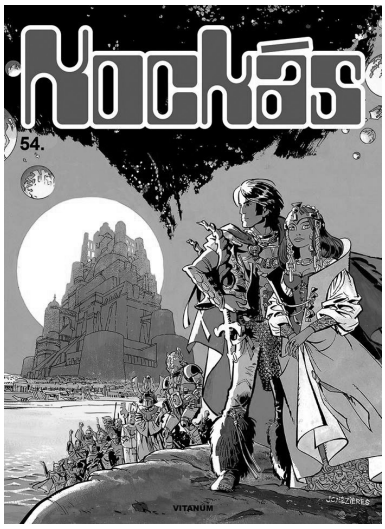

KÉPREGÉNYTUDOMÁNY

A legutóbbi években a magyar egyetemi közeg is közelebb merészkedett a képregény médiumához. A különböző módszertanokat hasznosító elméleti tanulmányok és néhány kanonikus külföldi mű elemzései mellett magyar képregényekről is születtek már tudományos igényű szövegek. A *Képregényen innen és túl* című kötet darabjai közül is ez utóbbiaknak örülhetünk igazán. Korábban Rubovszky Kálmán és Kertész Sándor is írt már könyvet a magyar képregény történetéről, és számos szerző közölt tudományos vagy esszéisztikusabb tanulmányokat, az új kötet abból a szempontból mégis egyedülálló, hogy a képregénnyel foglalkozó, fiatalabb hazai akadémikusok közös bemutatkozását jelenti.

Demus Zsófia, Dunai Tamás, Komornik Eszter, Szép Eszter vagy a szerkesztő Vincze Ferenc úgy írnak képregényes jelenségekről vagy konkrét művekről, hogy művelt érdeklődőkhöz és egyetemi kollégáikhoz is szólnak. Maksa Gyula és Sata Lehel médiaelméletileg kétségkívül megalapozott tanulmányai ugyanakkor éppen a képregényekről nem állítanak semmi izgalmasat, Katona József Bosch-cikke pedig nemcsak a semmitmondás iskolapéldája, hanem ráadásul érintőlegesen sincs köze a képregényekhez. A színvonal tehát egyenetlen, mégis fontos megjelenésről beszélhetünk. Elvileg egy képregénytudományi sorozat első darabjáról van szó, és ahhoz, hogy ennek a kötetnek a tanulmányait el tudjuk helyezni saját vonatkoztatási rendszerükben, valóban szükség volna még néhány, a képregénnyel tudományos szempontok szerint foglalkozó, magyar nyelvű könyv megjelenésére.

Képregényen innen és túl. Fekete-fehér, puhafedeles, 176 oldal. Kiadó: Szépirodalmi Figyelő Alapítvány.

LÉNÁRD LÁSZLÓ KÉPREGÉNYE

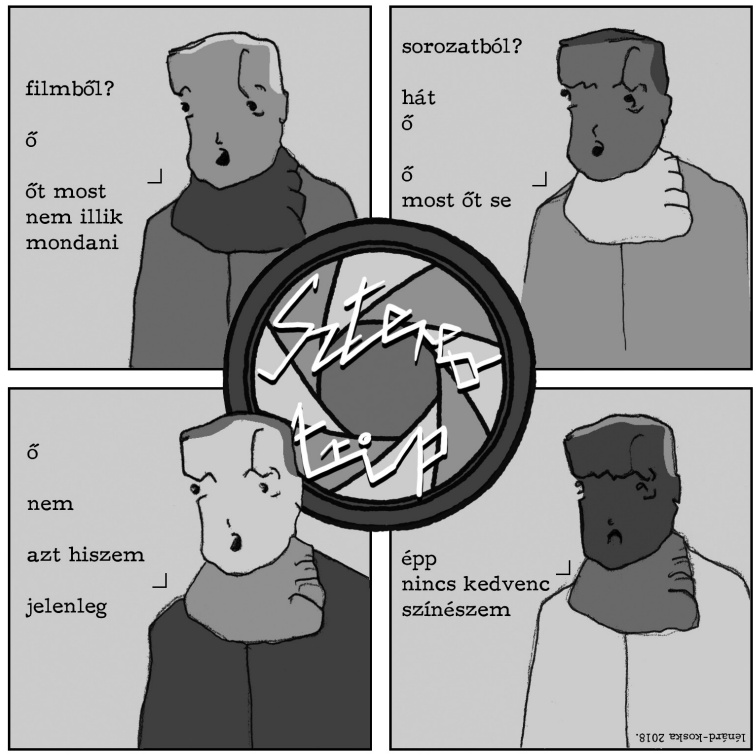

FANTOMATIKA

Az első számokban ugyan még csak a címadó történet futott, az erdélyi képregénymagazin (bővebben: *Filmvi*lág 2017/12.) azóta a szerkesztők eredeti elképzeléseinek megfelelően teret ad más alkotók munkáinak is. Noha a megkezdett sorozatok hangütése, képi világa és színvonala is nagyon vegyes, egyértelmű, hogy jól jártunk a változatossággal, mert bemutatkozott több olyan szerző is, aki eddig ismeretlen volt a magyarországi, budapesti központú képregényes életben.

Az 5. számból kiemelkedik a *Hetedhét ösvény*, amelyet vizuálisan az tesz izgalmassá, hogy a szellős, nagy paneleken (rajzoló: Szabó András) megfelelően érvényesülnek a látomásos rágógumiszínek (színező: Szabó Kriszta). Az európai sci-fi Jodorowsky-féle, pszichedelikus iskolája a lap címadó sorozatának is fontos mintája, így a romániai magyar magazin már csak kulturális identitása, referenciái miatt is önálló tanulmányt érdemelne.

Fantomatika 5. Színes, irkatűzött, 36 oldal. Kiadó: Fantomatika.

KRÁNICZ BENCE